

DAFTAR PUSTAKA

A. Arsip

- ANRI. *Arsip Post-, Telegraaf- en Telefoondienst* 1817-1950, No. Inventaris 651, “Kenmerken van Valsche Bankbiljetten en van Valsche Munten”, 24 September, 1935.
- ANRI. *Arsip Post-, Telegraaf- en Telefoondienst* 1817-1950, No. Inventaris 647. “Circulaires Betreffende Kenteekenen van Valsche Muntstukken”, 8 Agustus 1928.
- Koleksi Arsip Bank Indonesia. *De Javasche Bank*, No. Inventaris 97/3. “Valsche Bank Biljetten”, 11 Juli 1924.

B. Terbitan Berkala dan Produk Hukum

- Het Strafrecht in Nederlandsch-Indie: Handleiding Ten Dienste van Het Onderwijs en De Praktijk*. Semarang, Surabaya, Bandung: G.C.T Van Dorp & Co N.V. (1932).
- International Convention For The Suppression Of Counterfeiting Currency And Protocol. Signed At Geneva, April 20, 1929.*
- Pasal 1 Peraturan Bank Indonesia Nomor 21/10/PBI/2019 tentang Pengelolaan Uang Rupiah.
- Undang-undang Republik Indonesia Nomor 6 Tahun 1981 tentang Pengesahan Konvensi Internasional Mengenai Pemberantasan Uang Palsu beserta Protokol (*International Convention For The Suppression Of Counterfeiting Currency And Protocol*), Jenewa 1929.

C. Surat Kabar

- “Cursus in Valsche-Munterij”, *De Sumatra Post*, 23 Oktober 1935.
- “Cursus voor Valsche Munterij”, *Soerabaijasch Handelsblad*, 04 Oktober 1937.
- “De Doorgeknipte Rijksdaalder”, *De Locomotief*, 17 November 1900.
- “De Edele Metalen in 1920 (III)”, *De Locomotief*, 23 Juli 1920.

- “De Ervaringen van Hoofd Inspecteur Broekhoff”, *De Sumatera Post*, 04 Januari 1932
- “De Valsche Halve-Guldens Biljetten”, *De Sumatera Post*, 16 Februari 1922.
- “De Valsche Laten Kwestie”, *De Express*, 17 Juni 1913
- “De Vrees voor den Rijksdaalder: Oude Munten Niet Lakoe”, *De Soematra Post*, 10 April 1933.
- “De Vrees voor den Rijksdaalder”, *De Sumatra Post*, 10 April 1933.
- “Een Valsche Munter Geknipt”, *De Express*, 10 Mei 1913.
- “Een Valsche Munter Gepakt”, *Bataviaasch Nieuwsblad*, 02 Maret 1915.
- “Een Valsche Muntersbende”, *De Locomotief*, 19 Desember 1908.
- “Geneva”, *Bataviaasch Nieuwsblad*, 11 April 1929
- “Het in Omloop Brengen van Valsch Geld”, *De Express*, 15 April 1914.
- “Het Valsche Munterbedrijf”, *Algemeen Handelsblad voor Nederlandsch-Indie*, 09 September 1932.
- “Internationale Politieoneele Samenwerking”, *De Koerir*, 13 Februari 1936.
- “Invoer Valsche Munt”, *Soerabaijasch handelsblad*, 03 November 1934.
- “Let Op Valsche Dubbeltjes”, *Het Nieuws Van Den Dag Voor Nederlandsch-Indie*, 24 November 1916.
- “Malangsche Valsche Munters”, *De Sumatera Post*, 21 November 1925.
- “Mann Kann’s Problemen”, *De Locomotief*, 22 Juni 1900;
- “Men Schrijft aan de Semarang-Courant”, *De Preanger Bode*, 15 Desember 1900.
- “Milioenendroom en Gevangenis Werkelijkheid”, *De Sumatra Post*, 29 Septembe 1905.
- “Muntwezen in Nederlandsch-Indie”, *De Sumatra Post*, 11 Juli 1911.
- “Onze Zilveren Munt”, *Bataviaasch Nieuwsblaad*, 3 Januari 1920.
- “Opium en Valsch Geld”, *De Indische Courant*, 14 Mei 1936.
- “Penjiaran Oeang Palsoe”, *Djawa Tengah*, 21 Oktober 1931.

- “Perkara Bikin Oewang Palsoe”, *Djawa Tengah*, 27 Oktober 1931.
- “Politie Nieuws”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indie*, 11 Februari 1907.
- “Politie Nieuws”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indie*, 26 Desember 1908.
- “Politie Statistiek”, *Soerabaijasch Handelsblad*, 28 Januari 1932.
- “Soerakarta”, *De Nieuwe Vorstenlanden*, 06 April 1900.
- “Surakarta 16 Januari 1901”, *De Nieuwe Vorstenlanden*, 16 Januari 1901.
- “Tegen Valsche Munt”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indie*, 19 November 1907.
- “Uit Bandoeng”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch Indie*, 22 Agustus 1908.
- “Uit de Indische Bladen: Valsche Munters”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indie*, 23 Desember 1907.
- “Uit Kediri”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch Indie*, 29 Maret 1912.
- “Uit Purworedjo Wordt Aan het Soerabaijasch Handelsblad”, *Soerabaijasch Handelsblad*, 27 September 1900.
- “Uit Semarang”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch Indie*, 16 Maret 1929.
- “Uit Semarang”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indie*, 21 Mei 1906.
- “Uit Sragen”, *De Preangerbode*, 08 Maret 1901.
- “Valsch Biljetten”, *De Locomotief*, 21 Maret 1928.
- “Valsch Geld voor Indie?”, *De Indische Courant*, 14 Oktober 1931.
- “Valsch Geld: De Ervaringen van Hoofdinspecteur Broekhoff”, *De Sumatra Post*, 04 Januari 1932.
- “Valsch Geld”, *De Express*, 31 Maret 1914.
- “Valsch Geld”, *De Sumatra Post*, 03 November 1915.
- “Valsch Geld”, *De Sumatra Post*, 04 Januari 1932.
- “Valsch Geld”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indie*, 15 Oktober 1913.

- “Valsch Geld”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indie*, 17 Desember 1912
- “Valsch Geld”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indie*, 22 Desember 1902.
- “Valsch Geld”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indie*, 24 Februari 1911.
- “Valsch Geld”, *Soerabaijasch Handelsblad*”, 28 April 1904.
- “Valsche Kwartjes: Distributiecentral ontdekt”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indie*, 09 Mei 1939.
- “Valsch Munt”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indie*, 08 Mei 1911.
- “Valsch Munt”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indie*, 22 November 1902.
- “Valsch Munter”, *Deli Courant*, 01 Juni 1904
- “Valsch Munters”, *De Locomotief*, 23 Desember 1907.
- “Valsche Bankbiljetten: Dagelijksche Economische Kroniek”, *Algemeen Handelsblad voor Nederlandsch-Indie*, 17 Juli 1931.
- “Valsche Halve Guldens”, *De Indische Courant*, 28 Januari 1936.
- “Valsche Indische Munt in Nederland”, *De Nieuwe Vorstenlanden*, 14 April 1910.
- “Valsche Munt: Invoer Practisch Stopgezet”, *De Indische Courant*, 23 Juli 1938.
- “Valsche Munt”, *Deli Courant*, 07 Februari 1903.
- “Valsche Munt”, *Het Nieuws van deg dag voor Nederlandsch-Indie*, 19 Oktober 1907.
- “Valsche Munt”, *Het Nieuws van den dag Voor Nederlandsch Indie*, 22 November 1902.
- “Valsche Munt”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indie*, 3 September 1923.
- “Valsche MUnten Tegenwoordig Spoediger Ontdekt”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indie*, 27 Februari 1933.
- “Valsche Muntbiljetten: Fabricatie op Java?”, *Soerabaijasch handelsblad*, 28 Juli 1934.

- “Valsche Munter Gearresterd”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indie*, 17 April 1930.
- “Valschemunter Gearresteerd”, *Soerabaijasch Handelsblad*, 12 April 1940.
- “Valsche Munter”, *De Sumatra Post*, 11 Agustus 1911
- “Valsche Munterij Complot Ontdekt”, *Soerabaijasch Handelsblad*, 07 Oktober 1940.
- “Valsche Munterij Ontdeks ‘Internationale Munt’ in Gg. Petasan”, *Bataviaasch Nieuwsblad*, 27 Juli 1936.
- “Valsche Munterij”, *Bataviaasch Nieuwsblad*, 11 November 1925.
- “Valsche Munterij”, *De Indische Courant*, 17 Januari 1940.
- “Valsche Munterij”, *Soerabaijasch Handelsblad*, 05 Januari 1932.
- “Valsche Munters Gesnapt”, *Bataviaasch Nieuwsblad* 30 Mei 1912.
- “Valsche Munters Gesnapt”, *De Indische Courant*, 04 Maret 1932
- “Valsche Munters Gevat”, *De Sumatra Post*, 06 Juni 1908.
- “Valsche Munters Geven Cursus in Fabriceeren van Valsch Geld”, *De Locomotief*, 02 Januari 1932.
- “Valsche Munters in Indie”, *Deli Courant*, 09 April 1913.
- “Valsche Munters te Cheribon”, *Soerabaijasch Handelsblaad*, 30 Oktober 1900.
- “Valsche Munters Ware Kunstwerken aan Vervalschingen Ingevoerd”, *De Locomotief*, 05 Januari 1932.
- “Valsche Munters”, *Bataviaasch Nieuwsblaad*, 14 Januari 1918.
- “Valsche Munters”, *Bataviaasch Nieuwsblad*, 07 Mei 1917.
- “Valsche Munters”, dalam *De Sumatra Post*, edisi 06 Januari 1911
- “Valsche Munters”, *De Locomotief*, 13 Maret 1907
- “Valsche Munters”, *De Preanger Bode*, 18 Oktober 1916
- “Valsche Munters”, *Het Nieuws van den dag voor Ned-Indie*, 23 September 1905
- “Valsche Munters”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch Indie*, 31 Maret 1913.

“Valsche Munters”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indies*, 31 Maret 1913.

“Valsche Munters”, *Het Nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indie*, 15 Agustus 1902.

“Valsche Munters”, *Soerabaijasch Handelsblad*, 28 April 1933.

“Valsche Munterszaak”, *De Sumatra Post*, 03 Februari 1930.

“Valsche Nederlandsch Munt in China Vervaardigd”, *Algemeen Handelsblad voor Nederlandsch-Indie*, 03 Januari 1934

"Valsche Munters te Cheribon", *Soerabaijasch handelsblad*, 30 Oktober 1900.

“Vernietiging Van Valsche Rijksdaalder”, *Bataviaasch Nieuwsblad*, 25 Februari 1903.

De Locomotief, edisi 07 September 1900.

De Sumatra Post, edisi 01 Juni 1900.

D. Artikel Ilmiah dan Buku

Abdul Wahid. 2017. “Dualisme Pajak di Jawa: Administrasi Pajak Tanah di Wilayah *Vorstenlanden* pada Masa Kolonial, 1915-1942”, dalam *Lembaran Sejarah*, Vol. 12, No. 1, hlm. 29.

Andri Restiyadi dan Churmatin Nasoichah. 2017. “Praktik Kolonialisme dalam Eksistensi *Uang Kebon* pada Perkebunan Sumatera Timur Abad ke-19 -20”, dalam *Berkala Arkeologi Sangkhakala*, Vol. 20, No. 1, hlm. 1-17.

Bloembergen, Marieke. 2011. *Polisi Zaman Hindia Belanda: Dari Kepedulian dan Ketakutan*. Jakarta: Kompas-KITLV.

Boeke, J.H. 1942. *The Structure of Netherlands Indian Economy*. New York: Institute of Pacific Relations.

Booth, Anne. 2021. “Measuring Living Standards in Different Colonial Systems: Some Evidence from South East Asia, 1900-1942”, dalam *Modern Asian Studies*, Vol. 46, No. 5, pp. 1145-1181.

Booth. Anne. 1989. “Exports and Growth in The Colonial Economy, 1830-1940”, dalam Angus Madison dan Ge Prince (ed), *Economic Growth in Indonesia 1820-1940*. Dordrecht: Foris Publication.

- Calvacanti, Ricardo, dan Ed Nosal. 2011. "Counterfeiting as Private Money in Mechanism Design", dalam *Journal of Money, Credit, and Banking*, Vol. 43, (2011), hlm. 625-636.
- Darsono, dkk. 2017. *Berjuang dengan Uang: Mempertahankan dan Memajukan Republik Indonesia, Semangat Juang Otoritas dan Masyarakat Sumatera Utara*. Jakarta: Bank Indonesia Institute.
- Darsono, dkk., 2016. *Perjuangan Mendirikan Bank Sentral Republik Indonesia*, Jakarta: PT Raja Grafindo Persada.
- De Javasche Bank. 1918. *The Java Bank (De Javasche Bank): A Short Description of Its Organization, Operation, and General Policy*. Batavia.
- De Zwart, Pim., dan Jan Luiten van Zanden. 2015. "Labor, Wages, and Living Standards in Java,, 1680-1914", dalam *European Review of Economic History*, Vol. 19, No. 3, August, pp.217.
- Deflem, Mathieu. 2002. *Policing World Society: Historical Foundations of International Police Cooperation*. New York: Oxford University Press.
- Doly, Denico. 2013. "Tindak Pidana Pengedaran Uang Palsu di Indonesia", dalam *Info Singkat Hukum*, Vol. V, No. 09/I/P3DI/Mei/2013, hlm. 1-4.
- Elson, R.E. 1986. "Sugar Factory Workers and the Emergence of 'Free Labour' in Nineteen Century Java", dalam *Modern Asian Studies*, Vol. 20, No. 1, pp. 13.
- Elson, R.E. 1998. *Kemiskinan dan Kemakmuran Kaum Petani pada Masa Sistem Tanam Paksa di Pulau Jawa*, dalam Anne Booth dkk (ed). *Sejarah Ekonomi Indonesia*. Jakarta: LP3ES.
- Erkelens, J. 1978. *Kebijaksanaan Pemerintah Hindia-Belanda di Bidang Perekonomian*. Jakarta: KITLV dan LIPI.
- Erna Dewi. 2014. "Penegakan Hukum terhadap Pelaku Tindak Pidana Pemalsuan Uang dan Pengedar Uang Palsu di Kota Bandar Lampung", dalam *Keadlian Progresif*. Vol. 5, No.1, Maret, hlm. 71-87.
- Fajar Shidiq Sofyan Heru, dkk. 2014. "Sistem Pendidikan Kolonial Belanda di Indonesia tahun 1900-1942", dalam *Artikel Ilmiah Mahasiswa Universitas Jember*, hlm. 1-8.
- Fernando, M.R. 1993. "Growth of Non-Agricultural Indigenous Economic Activiteis in Java 1820-1880", dalam J. Thomas Lindblad (Ed), *New Challenges in the Modern Economic History of Indonesia*. Leiden: Programme of Indonesian Studies.

- Fitz-Maurice, Ernestine. 1932. "Convention For The Suppression Of Counterfeiting Currency: An Analysis", Dalam *The American Journal Of International Law*, Vol. 26, No. 3 (Juli), Pp. 533-534.
- Gay, Edwin F., 1932. "The Great Depression", dalam *Foreign Affairs*, Vol. 10, No. 4, (July), pp. 529-540.
- Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht voor Nederlandsch-Indie. 1918. Amsterdam: J. H. De Bussy.
- Helleiner, Eric. 2003. *The Making of National Money: Territorial Currencies In Historical Perspective*. London: Cornell University Press.
- Huff, W.G. 2003. "Monetization and Financial Development in Southeast Asia Before the Second World War", dalam *The Economic History Review*, Vol. 56, No. (May), pp. 300-345.
- Indah Wahyu Puji Utami. 2015. "Monetisasi dan Perubahan Sosial Ekonomi Masyarakat Jawa Abad XIX", dalam *Jurnal Sejarah dan Budaya*, Vol. 9, No. 1, Juni, hlm. 56-57.
- Ingleson, John. 1988. "Urban Java during the Depression", dalam *Journal of Southeast Asian Studies*, Sep., Vol. 19, No. 2, hlm. 292-309.
- Joustra, F., dan J. Mooij. 2003. "Archive Survey: The Records of De Nederlandsche Bank", dalam *Research Memorandum No. 724*. Amsterdam: De Nederlandsche Bank NV.
- Kian-wie, Thee. 1988. *Perekonomian Indonesia di Zaman Kolonial (Pengantar)*, dalam Anne Booth (ed), *Sejarah Ekonomi Indonesia*. Jakarta: LP3ES.
- Kultti, Klaus. 1996. "A Monetary Economy with Counterfeiting", dalam *Journal of Economics Zeltschrift fur Nationalkonomie*, Vol. 63, No. 2, hlm. 175-186.
- Kuntowijoyo. 2013. *Pengantar Ilmu Sejarah*. Yogyakarta: Tiara Wacana.
- Lombard, Denys. 2005. *Nusa Jawa Silang Budaya Kajian Sejarah Terpadu: Batas-batas Pembaratan*. Jakarta: Gramedia Pustaka Utama.
- Madison, Angus. 1989. "Dutch Income in and from Indonesia, 1700-1938", dalam *Modern Asian Studies*, 1989, Vol. 23, No. 4, pp. 645-670
- Michell Suharli dan Suwito Harsono. 2020. *ORIDA: Oeang Republik Indonesia Daerah 1947-1949*, Jakarta: Gramedia Pustaka Utama.
- Nawiyanto (ed). 2020. *Dari Rimba Menjadi Kota: Bank Indonesia dalam Evolusi Malang Raya*, Jakarta: Bank Indonesia Institute.

- Noek Hartono. 1976. *Bank Indonesia: Sejarah Lahir dan Pertumbuhannya*, Naskah tidak diterbitkan. Jakarta: Bank Indonesia.
- Parve, D.C. Steijn. 1852. *Geschiedenis van het Munt en Bankwezen van Nederlandsch India, Sedert de Herstelling van Het Nederlandsch Gezag in 1816*. Zalt-Bommel: Joh. Noman en Zoon.
- Proyek Penelitian dan Pencatatan Kebudayaan. 1978. *Sejarah Daerah Jawa Timur*. Jakarta: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.
- Quercioli, Elena dan Lones Smith. 2015. "The Economics of Counterfeiting", dalam *Econometrica*, Vol. 83, No. 3, (May), hlm. 1211-1236.
- Raj, J. S. 1943. "Exchange Depreciation – A Test Case: The Indian Silver Depreciation 1873-93", dalam *Sankya: The Indian Journal of Statistics (1933-1960)*, Vol. 6, No. 4, Proceedings of the Indian Statistical Conference, pp. 419-428.
- Salman Alrosyid. 2019. *Perkembangan Uang dalam Sejarah Dunia*. Ponorogo: Penerbit Uwais.
- Sartono Kartodirjo. 1989. "Metode Penggunaan Bahan Dokumen", dalam Koentjaraningrat (ed.), *Metode-metode Penelitian Masyarakat*. Jakarta: Gramedia.
- Skully, Michael T. 1982. "Commercial Banking in Indonesia: An Examination of Its Development and Present Structure" dalam *Asian Survey*, Vol. 22, No. 9, hlm. 874-893.
- Soegijanto Padmo. 2004. *Bunga Rampai Sejarah Sosial-Ekonomi Indonesia*. Yogyakarta: Aditya Media.
- Sri Margana dkk., 2018. *Keindonesiaan dalam Uang: Sejarah Uang Kertas Indonesia 1945-1953*, Jakarta: Museum Bank Indonesia.
- Tagliacozzo, Eric. 2005. *Secret Trades, Porous Borders: Smuggling and States Along a Southeast Asian Frontier, 1865-1915*. New Haven dan London: Yale University Press.
- Uno, 2015. *Oeang Nusantara*. Bandung: Genera Publishing.
- Van Den Berg, N.P. 1996. *Currency and the Economy of Netherlands India, 1870-1895*. Singapore: ISEAS.
- Van Der Eng, Pierre. 1996. "Introduction" dalam *Currency and the Economy of Netherlands India, 1870-1895*, Van den Berg (author). Singapore: ISEAS.

- Van Laanen, J.T.M. 1981. *Changing Economy in Indonesia a Selection of Statistical Source Material from The Early 19th Century up to 1940: Volume 6, Money and Banking 1816-1940*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Van Niel, Robert. 1992. *Java Under Cultivation System: Collected Writings*. Leiden: KITLV Press.
- Van Niel, Robert. 1998. “Warisan Sistem Tanam Paksa bagi Perkembangan Ekonomi Berikutnya”, dalam Anne Booth dkk (ed), *Sejarah Ekonomi Indonesia*. Jakarta: LP3ES.
- Van Zanden, Jan Luiten dan Daan Marks. 2012. *Ekonomi Indonesia 1800-2010: Antara Drama dan Keajaiban Pertumbuhan*. Jakarta: Kompas-KITLV.
- Van Zanden, Jan Luiten. 2007. “Linking Two Debates: Money Supply, Wage Labour, and Economy Development in Java in the Nineteenth”, dalam J.Lucassen (ed.), *Wages and Currency: Global Comparison from Antiquity to the Twentieth Century*, Bern: Peter Lang.
- Vissering, G. 1920. *Muntwezen en Circulatie-Banken in Nederlandsch-Indie*, Amsterdam: J.H. De Bussy.
- Wolters, W.G. 2012 “Decolonizing Money Central Banks in the Philippines and Indonesia”, dalam Bogaerts dan Remco Raben (ed), *Beyond Empire and Nation: The Decolonization of African and Asian Societies (1930-1970s)*, Leiden: KITLV Press.

E. Skripsi/Tesis/Disertasi

- Abdul Wahid. 2013. *From Revenue Farming to state Monopoly: The Political Economy of Taxation in Colonial Indonesia, Java c. 1816-1942*. Disertasi. Belanda: Utrecht University.
- Andi Wahyudi. 2017. “Perbandingan Sistem Pendidikan di Indonesia pada Masa Kolonial Belanda (1900-1942) dengan Masa Pendudukan Jepang (1942-1945)”. *Skripsi*. Jember: Universitas Jember.
- Muhammad Asyrafi. 2017. “Menegakkan Tiang Gantungan: Perdebatan dan Pelaksanaan Pidana Mati Kolonial di Jawa Dan Madura 1870an-1940an”. *Skripsi*. Yogyakarta: Universitas Gadjah Mada.

F. Internet

“Koleksi Numismatik Museum Bank Indonesia”, dalam <https://www.bi.go.id/id/layanan/museum-bi/koleksi-museum/default.aspx>, diakses pada 1 Mei 2022.

“Teknik Cetak dalam Seni Grafis”, dalam *Binus University School of Design*, edisi 19 Juli 2019, <https://dkv.binus.ac.id/2019/07/19/teknik-cetak-dalam-seni-grafis/>, diakses pada Mei 2022.

Denza Perdana, (Oktober 2021), “Beredar Sampai Banyuwangi, Pabrik Uang Palsu di Bojonegoro Terbongkar”, dalam *suarasurabaya.net*, <https://www.suarasurabaya.net/kelanakota/2021/beredar-sampai-banyuwangi-pabrik-uang-palsu-di-bojonegoro-terbongkar/>, diakses pada Desember 2021.

Edi Adyatama, (September, 2021), “Polri Ungkap Tiga Jaringan Penyebar Uang Palsu di Tiga Daerah”, dalam *Tempo.co*, <https://nasional.tempo.co/read/1509588/polri-ungkap-tiga-jaringan-penyebar-uang-palsu-di-tiga-daerah/full&view=ok>, diakses pada Desember 2021.

Laporan Bank Indonesia mengenai Temuan Uang Rupiah Palsu/*Counterfeit Money*. <https://www.bi.go.id/id/statistik/ekonomi-keuangan/ssp/Temuan-uang-palsu.aspx>, diakses pada Desember 2020.

Rahel Narda Chaterine, (Sept 2021), “20 Tersangka Kasus Peredaran Uang Palsu ditangkap, Polisi: Ada yang Residivis”, dalam *Kompas.com*, <https://nasional.kompas.com/read/2021/09/23/17372891/20-tersangka-kasus-peredaran-uang-palsu-ditangkap-polisi-ada-yang-residivis>, diakses pada Desember 2021.